

méer dan de kinderboeken in dienst stond van de opvoeding. Die continuïteit was overigens niet altijd even groot. In de door haar onderzochte periode hebben er ca. 250 tijdschriften bestaan; de levensduur varieerde van één tot negentig jaar. In dit rijk geïllustreerde boek heeft de auteur zich op pragmatische gronden moeten beperken tot de protestantse en godsdienstig neutrale kring. Het spitten in velerlei archieven en bibliotheken, noodzakelijk door de onnauwkeurigheid van bestaande bibliografieën, is op zichzelf al een arbeidsintensieve bezigheid.

In haar onderzoek staan twee vragen centraal. In de eerste plaats gaat het om de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen op het kindertijdschrift. Vervolgens komt de poging tot pedagogische beïnvloeding van het jonge lezerspubliek aan de orde. Na een inventariserend hoofdstuk over het genre, waaruit blijkt dat het aantal bladen tot ca. 1930 alsmaar toenam, volgt een globaal beeld van opvoedingsdenkbeelden sinds de Verlichting. Vervolgens komt de godsdienstige invloed op het jeugdtijdschrift ter sprake; vanaf het begin van deze eeuw blijken de tijdschriften minder dan voorheen op prediking gericht. Een vergelijking met de ontwikkeling van de tijdschriften voor volwassenen leidt in een volgend hoofdstuk tot de conclusie dat de kloof tussen beide in de loop der tijd is gegroeid. De specifiek pedagogische beïnvloeding komt in de volgende vier hoofdstukken aan de orde. Hoewel de vormende waarde van het tijdschrift van essentieel belang blijft, worden de bladen steeds meer in de vrije-tijdssfeer geplaatst; de morele opvoeding wordt ook minder expliciet. De tijdschriften stigmatiseerden bepaalde bevolkingsgroepen: armen en rijken, zigeuners en joden. De behandeling hiervan behoort tot de aardigste delen van deze studie. Twee hoofdstukken besluiten het boek. Op het kind als consument volgen de materiële aspecten van het kindertijdschrift.

In grote lijn levert het boek een bevestiging van Lea Dasbergs bekende stelling over het jeugdland: steeds meer zijn kinderen in een aparte wereld gaan leven en zijn volwassenen het kind-eigene gaan benadrukken. Het spelend leren evolueert tot een leerzaam spelen. Op conclusies als deze valt weinig af te dingen; wel op de compositie van het geheel. De gedifferentieerde thematische indeling noopt de auteur om per hoofdstuk een bijna tweehonderd-jarige ontwikkeling te behandelen. Daardoor wordt het beeld van het kindertijdschrift in zijn cultuurhistorische context wel erg verbrokkeld. Toch doet dat niet wezenlijk afbreuk aan de waarde van het onderzoek.

Jan Noordman